

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕПРЯМОГО ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ
НА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ ОКРЕМИХ КРАЇН СНД

Проаналізовано масштаби погіршення якості кредитного портфеля банків окремих країн СНД внаслідок реалізації непрямого валютного ризику.

Ключові слова

Непрямий валютний ризик, валютна експозиція, валютна позиція, аналіз.

У вітчизняній науковій літературі поширеною є думка, що валютний менеджмент банку зводиться до управління його відкритою валютною позицією. Однак, валютна позиція характеризує розмір експозиції банку лише до транзакційного валютного ризику. Серед видів валютного ризику такі науковці, як Ф.Гаджиєв [1], Х.Грюнінг [2], С.Пивоваров [3], А.Петров [4], К.Рэдхед [5], М.Саприкіна [6], Л.Тэпман [8], К.Уваров [9], В.Ющенко [10], окрім транзакційного, також виділяють операційний та трансляційний ризик. Якщо перші два види є економічними ризиками за природою, то останній – бухгалтерським.

Зазначені види ризику пов'язані з безпосереднім впливом змін валютних курсів на параметри діяльності банку. Однак, на нашу думку, необхідно виділяти також непрямий валютний ризик, який виникає внаслідок впливу позицій в іноземних валютах, сформованих позичальниками, на їхню кредитоспроможність. Такий вплив позначається на якості обслуговування кредитної заборгованості, що, в свою чергу, транспонується на фінансовий стан самого банку. Отже, відбувається трансформація валютного ризику у кредитний. Особливо такі процеси стосуються приватних та корпоративних клієнтів банку, які мають набагато менше моделей ефективного управління валютним ризиком, порівняно з фінансовими установами [7, с. 29].

Отже, незважаючи на глибину наукових досліджень у сфері управління валютним ризиком банку, наявні розробки і рекомендації не дають цілісного уявлення про природу валютних ризиків, їх види та вплив на діяльність банку.

Метою дослідження є виявлення впливу реалізації непрямого валютного ризику на діяльність банків України, Росії, Білорусі, Казахстану, Киргизстану, Грузії, Молдови та Болгарії.

На нашу думку, існує декілька трансмісійних каналів реалізації непрямого валютного ризику:

– по-перше, за умови, що клієнти та контрагенти банку мають власні економічні та бухгалтерські валютні експозиції (наприклад, значні обсяги залучень ресурсів, у тому числі банківських кредитів, в іноземних валютах), зміни курсів валют впливають на їх фінансовий стан. Несприятливі зміни негативно позначаються на здатності корпоративного та банківського сектору розраховуватись за отриманими кредитами;

– по-друге, зміна обмінного курсу впливає на вартість обслуговування кредитів, отриманих приватним сектором, який, як правило, не має постійних джерел надходжень у іноземних валютах;

– по-третє, в результаті коливань курсів валют посилюється вплив операційного валютного ризику на вітчизняний корпоративний сектор, що призводить до зниження рівня його конкурентоспроможності у порівнянні з іноземним корпоративним сектором. У такому випадку спостерігається зменшення обсягів реалізації товарів та послуг і, як наслідок, зниження кредитоспроможності корпоративних клієнтів банків.

У період з 01.01.2008 р. по 01.07.2009 р. відбулося розгортання світової фінансової кризи, яке супроводжувалося підвищенням волатильності обмінних курсів, тому даний часовий інтервал було обрано для дослідження.

Для банків зазначених країн СНД було проаналізовано квартальні темпи приросту офіційного курсу національної валюти до долара США та частки проблемної заборгованості у структурі кредитного портфелю. Розрахунки базувалися на статистичних даних, розміщених на сайтах центральних банків країн.

На основі проведеного дослідження було визначено, що суттєва девальвація національної грошової одиниці спостерігалася в окремих країнах у різні періоди 2008-2009 рр. Із застосуванням аналізу розподілених лагів було виявлено наявність

часового інтервалу між стрибками обмінного курсу і значним приростом частки проблемних кредитів у структурі загального кредитного портфеля банків. За розрахунками лаг складає один квартал (табл. 1). Такий результат пов'язаний з мінімальним періодом оприлюднення звітності, дані якої були використані під час дослідження, тому реальне значення лагу може бути меншим.

Таблиця 1

**Темпи приросту окремих показників діяльності банків деяких країн СНД
у III кварталі 2008 р. – II кварталі 2009 р.**

Країни	Тпр курсу нац. валюти до дол. США		Тпр частки проблемних кредитів	
	Період	%	Період	%
Білорусь	I кв. 2009 р.	27,55	II кв. 2009 р.	21,68
Болгарія	III кв. 2008 р.	12,03	IV кв. 2008 р.	25,75
Грузія	IV кв. 2008 р.	18,3	I кв. 2009 р.	37,02
Казахстан	I кв. 2009 р.	25,08	II кв. 2009 р.	30,05
Киргизстан	IV кв. 2008 р.	7,83	I кв. 2009 р.	20,87
Молдова	IV кв. 2008 р.	3,02	I кв. 2009 р.	106,74
Росія	III кв. 2008 р.	8,39	IV кв. 2008 р.	46,21
Україна	III кв. 2008 р.	16,56	IV кв. 2008 р.	30,9

Оскільки в структурі проблемної заборгованості присутня частка кредитів у іноземній валюті, то зі зміною курсу валют відбувається переоцінка зазначеного показника (прямий вплив обмінного курсу). Цей факт не дає можливості на основі отриманих результатів оцінити масштаби непрямого впливу зміни валютних курсів на якість кредитних портфелів банків.

Подальші розрахунки проводилися на основі ряду припущень:

а) у зв'язку з відсутністю даних про структуру проблемної заборгованості у розрізі валют, вважалося, що зі зміною курсу відбувалася переоцінка всього обсягу проблемних кредитів;

б) враховувалася динаміка курсу національної валюти лише до долара США. Зазначимо, що частка кредитів банків у доларах США в аналізованому періоді складала в середньому 70-80% загального обсягу валютного кредитного портфелю;

в) свідченням погіршення якості кредитного портфеля банку вважалося зростання проблемної заборгованості більшими темпами, ніж зростання обсягу самого кредитного портфеля;

г) зміна обсягу проблемних кредитів, що не була обумовлена зростанням

загальної суми кредитного портфеля та переоцінкою проблемної заборгованості внаслідок зміни валютного курсу, пояснювалася, в тому числі, реалізацією непрямого валютного ризику.

Для зазначених країн СНД було розраховано темпи приросту обсягу кредитного портфелю, скоригованого на суму переоцінки частини кредитів у іноземній валюті у відповідності до змін валютного курсу. Нівелювання впливу змін курсу національної валюти та обсягу скоригованого кредитного портфеля на темпи приросту суми проблемних кредитів дозволило визначити масштаби погіршення якості кредитної заборгованості банків. У аналізованих країнах таке погіршення спостерігалось в різні періоди 2008-2009 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

**Значення окремих показників діяльності банків деяких країн СНД
у IV кварталі 2008 р. – I кварталі 2009 р.**

Країни	Період	Тпр обсягу пробл. кредитів, %	Тпр курсу нац. валюти до дол. США, %	Тпр обсягу скориг. кред. портф., %	Скориг. Тпр обсягу проблемних кредитів, %	Частка кред. в іноз вал., %	Лаг, кварт.
1	2	3	4	5	6=3-4-5	7	8
Білорусь	I кв. 2009 р.	96,68	3,14	27,55	65,98	35,48	0
Болгарія	IV кв. 2008 р.	30,78	9,10	3,67	18,00	59,96	1
Грузія	I кв. 2009 р.	27,51	4,80	0,12	22,59	76,23	1
Казахстан	I кв. 2009 р.	57,03	-1,39	25,08	33,34	52,12	0
Киргизстан	IV кв. 2008 р.	20,75	-5,79	7,83	18,72	65,93	0
Молдова	I кв. 2009 р.	100,39	-3,67	4,36	99,70	41,47	2
Росія	IV кв. 2008 р.	52,79	2,04	15,84	34,90	29,71	1
Україна	I кв. 2009 р.	57,90	24,65	-1,86	35,11	58,25	2

На основі аналізу розподілених лагів було виявлено відсутність чіткої часової залежності між початком першої хвилі суттєвої девальвації національної валюти (див. табл. 1) і значним погіршенням якості кредитного портфеля (див. табл. 2). Характерним є те, що до того часу, як відбулося суттєве погіршення якості кредитного портфеля, у банках аналізованих країн спостерігалось поступове покращення зазначеного показника.

На наш погляд, розраховані масштаби погіршення якості кредитного портфеля (шостий стовпчик табл. 2) є значно заниженими внаслідок застосування наведених вище припущень.

Також було виявлено зв'язок між часткою кредитів в іноземній валюті та масштабами погіршення якості кредитної заборгованості (коефіцієнт кореляції Пірсона дорівнює -59,78%, а коефіцієнт рангової кореляції Спірмана складає -69,05%). Цей факт, з одного боку, підтверджує наявність впливу зміни курсу національної валюти на обсяги проблемних кредитів, а з іншого боку, свідчить, що розмір експозиції банку до непрямого валютного ризику не обмежується обсягами кредитів, наданих у іноземній валюті.

Отже, значні коливання валютних курсів через механізм реалізації непрямого валютного ризику негативно впливають на якість кредитного портфеля банку. Зазначений вплив не обмежується погіршенням якості валютного кредитного портфеля, оскільки, внаслідок підвищення вартості обслуговування валютних кредитів, відволікаються додаткові обсяги фінансових ресурсів позичальників, що також знижує їх можливість розраховуватися за кредитами в національній валюті.

Література

1. Гаджиев, Ф.Р. Валютный риск и его разновидности / Ф. Р. Гаджиев // *Финансы и кредит*. – 2001. – № 4. – С. 60–70.
2. Грюнинг, Хенни ван. Анализ банковских рисков : пер. с англ / Х. ван Грюнинг, Братанович С. Брайович. – М. : Весь мир, 2004. – 304 с.
3. *Международный менеджмент* / под ред. С. Э. Пивоварова, Л. С.Тарасевича, А. И. Майзеля. – СПб. : Питер, 2001. – 576 с.
4. Петров, А.В. Валютный риск: оценка и методы управления / А.В. Петров, И.А. Зарипов // *Расчеты и операционная работа в коммерческом банке*. – 2002. – № 2. – С. 79-83.
5. Рэдхэд, К. Управление финансовыми рисками / К. Рэдхэд, С. Хьюс. – пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 288 с.
6. Саприкіна, М.В. Інформаційна база для оцінювання валютних ризиків / М.В. Саприкіна // *Актуальні проблеми економіки*. – 2005. – № 10. – С. 199-205.
7. Суварян, Г.Г. Совершенствование внутренних методов регулирования валютного риска коммерческим банком / Г.Г. Суварян // *Банковские услуги*. – 2007. – № 10. – С. 27-34.
8. Тэпман, Л.Н. Риски в экономике : учеб. пособие для вузов / под ред. проф. В.А. Швандара. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 380 с.
9. Уваров, К.В. Управління ризиками операцій банків на валютному ринку / К.В. Уваров // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Т. 9. – Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2004. – С. 51-57.
10. Ющенко, В.А. Управління валютними ризиками : навч. посібник. / В.А. Ющенко, В.І. Міщенко. – К. : Тов-во “Знання”, КОО, 1998 – 444 с.